

Preàmbul:

D'una família humil, el meu besavi patern, José Llopis Cruz, neix el 1916 a Vallibona, un petit poble rodejat d'agrestes muntanyes. Sent el major de cinc germans, de ben petit va ajudar a mantenir la seva família. No obstant això, sempre havia tingut ganes d'aprendre i va anar a l'escola. El febrer de 1937, amb 20 anys i ple d'ideals republicans, es va allistar com a voluntari a les milícies populars per a defensar el que considerava correcte. Després d'anys de combats, sofriment, passar pel camp de treballadors i la presó, va poder tornar a casa amb 25 anys. L'esperava ara, la dura postguerra de "los vencidos". Tot i això, ell era un home molt resilient, tirant endavant una família i intentar portar una vida "feliç" juntament amb "Marieta de les Moles", la meva besàvia.

El xiulet del tren

No m'ho puc creure. Finalment torno a casa. Ara mateix, em trobo a un dels vagons de tercera classe d'un tren que surt de Badajoz, on m'acabo de llicenciar del servei militar. És un trajecte llarg, però no és res comparat amb tot el que he viscut durant aquests anys. Assegut al meu seient de dura fusta, només puc veure cares tristes. La guerra no sols havia matat moltes persones, també va ferir el cor de totes aquelles que van plorar la mort d'un d'ells. El tren avança lentament, ple de sorolls que ocupen la meva ment.

Encara tinc memòria de quan em vaig allistar, amb vint anys, com a voluntari per defensar la República. Els meus pares tenien una cara de preocupació i tristesa. Espero que la meva arribada els alegri.

Vint anys teníem, jo i els meus amics, quan ens vam allistar. Vam formar part de la 1a columna confederal de Levante (la després anomenada 82 brigada mixta) destinat al front de Terol (sector del Puerto Escandon). El front d'Albarracin (on era jo) estava tot el tranquil que podia estar. Un dia, inesperadament, el comandament ens va ordenar atacar la línia enemiga. Només havia de córrer, avançant cap a l'enemic. De sobte, comencem a rebre trets i obusos que exploten per tot arreu. Jo estava sol, enmig d'aquest infern, amb el meu fusell i amb la certesa de què anava a morir. L'artilleria enemiga va incrementar la potència de foc. Vaig intentar moure'm, però tenia por. Por de morir. Un obús explota prop meu i caic a terra. No podia sentir res, només un xiulet agut que m'impedia orientar-me. A poc a poc, recuperava el sentit. M'intento aixecar, però soc ferit. Un tret m'havia travessat el pit. Estava sagnant. Vaig caure a terra, encara assimilant la meva situació. Tota classe de pensaments em van venir al cap. Volia acomiadar-me dels meus pares, dels meus germans, de la meva família. No volia que el meu últim moment amb ells fossin cares tristes.

Sento com m'arrosseguen pel terra. M'adono que puc respirar mínimament bé, però vaig perdre la consciència al cap de pocs segons. Vaig despertar-me a l'hospital de campanya. Després, em van traslladar a l'hospital de Conca.

El tren segueix avançant, lentament. Passem per Conca, l'hospital on em van salvar la vida no era res més que runes.

Un cop recuperat, em van destinar a la secció de transmissions. M'havia quedat sord d'una orella, però havia tingut més sort que molts altres companys...

Tot i això, encara estava al front. Era hivern. Només es veia neu i camarades sofrint pels -20 °C. El 15 de desembre, vam atacar Terol. Després de 23 durs dies, vam aconseguir ocupar la ciutat. Després, els nacionals van preparar una gran ofensiva. Defensant la ciutat ocupada vaig caure presoner dels franquistes. El primer que se'm va passar pel cap era que em fusilarien allí mateix. Tanmateix, em van enviar al camp de concentració de *Miranda de Ebro*. Al cap de pocs dies, juntament amb 64 companys, em van enviar al *Penal de Burgos* i, des d'allà, em van portar a la *Presó Provincial de Saragossa*. Després de 2 interrogatoris, un consell de guerra i nou mesos, el jutge militar va decidir no condemnar-me a mort. Vaig sentir un alleugeriment, no obstant això, la vida als camps no era fàcil. Mala alimentació, malalties, els maltractaments dels guàrdies, etc. ens van dificultar la supervivència. Finalment, el maig de 1940, vaig ser posat en llibertat i em van deixar tornar a casa.

Tot i això, em van cridar per fer el servei militar a Badajoz.

A la fi, quan vaig arribar a casa, no sabia com contar o explicar el que havia sofert i viscut. No era una cosa que volia recordar, però tampoc ho volia oblidar.

La vida al poble no va ser fàcil per a mi, un de "los vencidos" novament em vaig veure sotmès a vexacions, insults verbals, agressions físiques... L'any 1951, ja casat i amb una filla de 3 anys, vaig ser detingut i acusat de col·laborar amb e/

Maquis (guerrillers) i tancat a presó de Morella durant 10 dies. Sort de la meva esposa, Maria, que em duia menjar. La cruel guerra s'havia acabat; el sofriment, no.